

Kovács Orsolya Zsuzsanna

ANDRZEJ PRZEWOŹNIK EMLÉKÉRE (1963–2010)

„Megmaradnak utánunk a gombok” – mondja az egyik lengyel tiszt a katyáni erdő közelében felállított hadifogolytáborban társának. Andrzej Wajda *Katyń* című filmjében a lengyel sást ábrázoló fémgombok szimbólummá váltak: az elföldelt testek elporladtak, de az egyenruhák megmaradt gombjai bizonyították, hogy az erdő mélyén a tömegsírok lengyel tisztek ezreit rejtik.

„Megmaradt utána a jegygyűrűje.” Hetven évvel a katyáni mészárlást követően az április 10-i szmolenszki repülőgép-szerencsétlenség kilencvenhat áldozata között volt Andrzej Przewoźnik is. Történészként és állami hivatalnokként dolgozott, 1992-től a Lengyel Nemzeti Harc és Mártíromság Emlékét Őrző Tanács titkára volt államtitkári rangban. 1994–1998 között ő a Katyáni Tömeggyilkosság Emlékbizottság alelnöke. Nevéhez fűződik a lemészárolt lengyel katonatisztek és rendőrök temetőinek létrehozása.

A magyar történelemmel foglalkozó lengyel könyvek kiadását is támogatta. Egyik munkatársa így búcsúzik tőle: „Az, hogy léteznek pótolhatatlan emberek, közhely. De mégis, mit írhatnék egy olyan emberről, aki tizennyolc éven át ugyanazt a hivatalt vezette, aki három elnököt, hat parlamenti ciklust és tíz miniszterelnököt ugyanazon a poszton szolgált?”

Két éve jártam nála varsói lakásán. Arról beszélt, hogy nagyon elfoglalt, de majd eljön az idő, és Varsó közelében családi házat épít – a telket már meg is vette. Ott fogja feldolgozni azt a rengeteg levéltári anyagot, amelyet a lengyel menekültek magyarországi befogadásáról gyűjtött össze a londoni Sikorski Intézetben. Büszkén mutatta, hogy majdnem két teljes könyvespolcnyi iratanyaga van. Olyan források ezek, amelyeket magyar történész még nem látott.

2008-ban a Kommentár külön összeállítást szentelt Katyńnak. Andrzej Przewoźnik számos korabeli fényképet és háttérdokumentumot bocsájtott rendelkezésünkre. Fontosnak tartotta, hogy a magyar olvasó minél pontosabb képet kapjon a történeletről. Mint ahogy a lengyel–magyar kapcsolatok kutatását is szívügyének tekintette. Már szakdolgozatát is magyar vonatkozású témából írta a krakkói Jagelló Egyetemen Waclaw Felczak tanítványaként. Főszerkesztője volt a *Niepodległość* (Függetlenség) című folyóiratnak.

Gyakran járt Magyarországon, tevékenyen részt vállalt az óbudai, katyáni mártíroknak szentelt emlékpark kialakításában és a Terror Háza Katyń-kiállításában. A *Heti Válasznak* „a hét embereként” 2008 októberében így nyilatkozott: „Hálásak vagyunk, hogy a magyarok ebben a számunkra rendkívül fontos ügyben ilyen nemes kezdeményezéssel fejezték ki szolidaritásukat. A világon ez az első olyan eset, amikor nem lengyelek, hanem egy másik nép emlékezik ily módon a katyáni tragédiára. Ez a tény is rávilágít a két

nemzet szoros történelmi és lelki kapcsolatára. Évszázadokon keresztül olyan jelszavakat tűztünk zászlónkra, mint Isten, haza és becsület. Ma ismét közös európai ügyet építhetünk ezeknek a fogalmaknak a nevében.”

Andrzej Przewoźnik valóban pótolhatatlan. Katyńért halt meg. A jeggyűrűje maradt meg. Felesége, Jolanta nevével.

Belső fény